

В. І. Гнатенко, завідувачка
навчальної лабораторії шевченкознавства,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ
valentiskr@ukr.net

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В ОЦІНЦІ ПРИЖИТТЄВОЇ КРИТИКИ

Приділено увагу деяким аспектам прижиттєвої оцінки Шевченкового "Кобзаря", що сприятиме критичному осмисленню його творчості. Відзначено рівень поцінування поезій Шевченка, зокрема українськими й російськими критиками.

Ключові слова: "Кобзар", поезія, мова, критика.

1922 р. професор Львівського університету Іларіон Свенціцький у монографії "Шевченко у світлі критики і дійсності" частково започаткував огляд прижиттєвих відгуків про Шевченкову поетичну творчість. Професор Харківського Інституту народної освіти Микола Плевако продовжив цю тему в праці "Шевченко й критика. Еволюція поглядів на Шевченка" (1924). Професор Київського університету П. Филипович нагадав "Забуті рецензії сорокових років на Шевченкові твори" (1930). Названу тему розробляли радянські шевченкознавці, зокрема Є. Кирилюк, В. Шубравський, В. Бородін, М. Комишанченко, Ф. Прийма. Предметом спеціального дослідження стала кандидатська дисертація О. Яблонської "Творчість Т. Г. Шевченка в критиці і літературознавстві (40–60-ті роки ХІХ ст.)", захищена 1996 р. на кафедрі історії української літератури Київського державного університету імені Тараса Шевченка.

У видавництві "Київський університет" 2009 р. вийшов друком невеличким накладом навчальний посібник "Тарас Шевченко у прижиттєвій критиці (1839–1861). Бібліографія. Матеріали", упорядником якого є автор цієї статті. Зроблено спробу з можливою повнотою охопити наявний друкований матеріал прижиттєвої шевченкіани.

З-поміж найпомітніших з'явищ у шевченкознавстві став двотомник "Тарас Шевченко в критиці" (К., 2013, 2016) за загальної

редакції і з розлогою вступною статтю Григорія Грабовича "Прижиттєва рецепція Шевченка: становлення національного поета". Підготували тексти, упорядкували і коментували видання шевченкознавці Олександр Боронь і Михайло Назаренко. Наукова редакція і коментарі Олеся Федорука і Степана Захаркіна. Том 1 – найповніше зібрання прижиттєвих відгуків про Т. Шевченка. Том 2 – посмертна критика (1861 рік). Відтепер прижиттєве шевченкознавство зведено, систематизовано і запроваджено до наукового обігу в одній книжці.

Мета нашої статті – розкрити окремі аспекти заявленої теми.

Наприкінці квітня 1840 р. в тодішній столиці Росії учень Петербурзької Академії мистецтв Тарас Шевченко дебютує поетичною збіркою (усього вісім творів) під промовистою назвою "Кобзарь Т. Шевченка". Характерно, що вже з першої поезії книжки автор посилає свої думи-квіти додому, "в нашу Україну", бо тільки там "найдете щире серце і слово ласкаве": "Привітай же, моя ненько! / Моя Україно! / Моїх діток нерозумних, / Як свою дитину" [Шевченко, 2001, т. 1, с. 126]. Слідом за "Кобзарем" вийшли окремими виданнями "Гайдамаки" (1841), "Гамалія", "Тризна", "Чигиринський Кобзар і Гайдамаки" (останні три – 1844). У 40–50-х рр. окремі Шевченкові поезії були надруковані також в українських літературних альманахах – "Ластівка" (СПб., 1841), "Молодик" (Харків, 1843), анонімно у другому томі "Записок о Южной Руси" (1857), пізніше в російському журналі "Народное чтение" (1859). Жодна українська книжка тоді не отримала такої особливої уваги, як Шевченкова.

Про надходження в книжкові крамниці Санкт-Петербурга Шевченкового "Кобзаря" першою оприлюднила столична газета "Северная пчела". Тоді ж одна за одною російська преса взялася оцінювати появу "Кобзаря" досі невідомого автора. Журнал "Сын отечества" (1840, кн. 4), ймовірно в особі редактора М. Полевого, вважав всю "искусственную малороссийскую поэзию" "шалостью и прихотью"; йому "жаль видеть господина Шевченка, когда он уродует мысль и русский язык, подделываясь под хохлацкий лад" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 4]. В такому ж тоні писала і "Библиотека для чтения"

(1840, т. 39), ймовірно в особі редактора О. Сєнковського: поезії з "Кобзаря", "носящие на себе отпечаток несомненнаго дарования", мовляв, написані на "особенном провинциальном наречии, непонятном для большей части наших читателей", тому не можуть бути "принятыми нашею литературою". Рецензент цитує рядки з поезії "Думи мої, думи мої..." і вбачає в "очень милых стихах" більше "великороссийской стихотворной фразеологии", ніж "народной малороссийской" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 4–5]. Вітаючи "дарование господина Шевченко", автор газети "Северная пчела" (1840, № 101) рекомендує "рассказывать свои прекрасные ощущения по-русски" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 7]. Анонімний критик впливового журналу "Отечественные записки" (1840, № 5) в "Кобзарі" знаходить "поэтические думы, и исторические легенды, и чары оставленной любви", "словом все элементы народной поэзии юга нашего отечества". Тут же запитує: чому Шевченко, маючи поетичну душу, не пише по-російськи? Й відповідає: тому що поет виріс в "Малороссии" й не може виразити свої почуття мовою, якою "мы пишем и изъясняемся" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 8]. У тих же "Отечественных записках" (1842, № 5) В. Белінський, який тоді завідував літературним відділом журналу, написав зневажливий відгук на поему "Гайдамаки", порадивши Шевченкові відкинути "всякое притязание на титул поэта" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 44]. Журнал "Современник" (1840, т. 19) в особі П. Плетньова серед нових останніх видань виділяє "Кобзар" Т. Шевченка: "понимающие малороссийский язык прочтут это собрание с удовольствием и благодарностью" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 9]. В "Литературной газете" (1840, № 36), ймовірно, В. Межевич називає талант Шевченка "неподдельным", а "Кобзар" – "собранием украинских дум и песен", у ньому "много огня, много чувства глубокого; везде дышет в них горячая любовь к родине..." [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 6]. Такої ж думки дотримується й анонімний дописувач цієї ж газети у відгуку на поему "Гайдамаки" (1842, № 15): вона "дышет неподдельным вдохновением и сверкает искрами живой, разнообразной и пылкой фантазии", якби поема була написана російською, її б

зарахували до "лучших русских поэм" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 32]. Цензор "Кобзаря" й "Гайдамаків" П. Корсаков в доброзичливій рецензії на "Кобзар" (Маяк, 1840, № 6) підкреслив, що Шевченкові вірші написані "совершенно в национальном духе", і вони принесли би "честь любому имени во всякой литературе" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 9, 10]. Співробітник журналу "Маяк" (1842, кн. 8) М. Тихорський (українець за походженням) у розлогій рецензії на поему "Гайдамаки" писав, що Шевченкові твори – то "глубокая, внутренняя песнь души, воплотившаяся в живые звуки, долетающие до глубины нашего сердца" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 65].

Український критик і педагог Ф. Кітченко в "Москвитянине" (1843, кн. 11) поему "Гайдамаки" назвав "драгоценным подарком не только для литературы русской, но и для частной Истории России!" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 110]. На його думку, якби поема була написана будь-якою іншою мовою, втратила б "половину своего достоинства".

Подаючи першу главу поеми "Гайдамаки" у збірнику "Ластівка", Є. Гребінка в примітці зазначив: "Порадував нас торік Шевченко "Кобзарем", а тепер знов написав поему "Гайдамаки". Гарна штука, дуже гарна ..." [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 12]. Уперше публічно про Т. Шевченка заявив М. Костомаров у літературно-критичній статті "Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке" ("Молодик" за 1844 год). Відстоюючи думку про самобутність української мови, доводить, що вона існувала віддавна і займає "по своему грамматическому и лексическому устройству средину между восточными и западными наречиями огромного славянского племени" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 116]. Бажаючи Шевченковим творам (ймовірно тим, що друкувалися в Гребінчиній "Ластівці") "большей художественности", Костомаров відзначив, що "язык Шевченка превосходит везде" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 129].

Як бачимо, перші критичні відгуки на Шевченкові твори були як негативними, так і похвальними. А сходилися тільки в одному: поет дійсно талановитий, має справжній поетичний

хист, але чому він не пише по-російськи? Й Т. Шевченко на докір про його твори, пишучи листа в Україну до Г. С. Тарновського, мусив відповісти тим "москалям": "Нехай я буду собі й мужицький поет, аби тільки поет, то мені більше нічого і не треба" [Шевченко, 2003, т. 6, с. 22]. "Спасибі за раду. /Теплий кожух, тільки шкода – / Не на мене шитий, /А розумне ваше слово/ Брехнею підбите. /Вибачайте... кричить собі, /Я слухать не буду", – написав у поемі "Гайдамаки" [Шевченко, 2001, т. 1, с. 130].

Щоправда, в раннього Шевченка були спроби писати й російською мовою. Це уривок драми "Никита Гайдай" ("Маяк", 1842, кн. 9, № 5), п'єса "Назар Стодоля" (першодрук в "Основі", 1862, № 9), поема "Слепая" (перша публікація в "Киевской старине" 1886, № 6.) і поема "Бесталаный" ("Маяк", 1844, № 4), що того ж року вийшла окремим виданням в Петербурзі під назвою "Тризна". У рецензіях на "Тризну" ("Северная пчела", "Современник". "Литературная газета", "Отечественные записки") інтерпретація твору в основному зводилась до переказування сюжету, здебільшого в іронічному тоні.

Про Шевченкову "Тризну" П. Куліш згодом скаже: "величайший талант южнорусской литературы, певец людских неправд и собственных горячих слез" "изумил своих почитателей не только бесцветностью стиха, но и вялостью мысли и чувства" (Тарас Шевченко в критиці, с. 259). Подібну думку висловив і Д. Мордовець в рецензії на "Кобзар": "отрывок этот [драми "Никита Гайдай". – В. Г.], как и все написанное Шевченком по-русски, много уступает той художественной красоте и той неподражаемой поэтической легкости и силе, которыми отличаются его украинские стихотворения" ["Тарас Шевченко в критиці", с. 483]. П. Плетньов у "Современнику" (1844, т. XXXIV, июнь) зазначив, що Шевченко "написал ныне русские стихи ["Тризна". – В. Г.], и в них сами малороссияне не нашли и признака того таланта, которым восхищались прежде" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 168]. З листа Шевченка до Я. Кухаренка від 30 вересня 1842 р.: "Переписав я оце свою "Слепую" та й плачу над нею: який мене чорт спіткав і за який гріх, що я оце сповідаюся канапам черствим кацапським словом. [...]. Що нам робить, отамане-брате? Прать против рожна чи закопаться заживо в землю..." [Шевченко, 2003, т. 6, с. 19].

Недоброзичливі критики заявляли, що буцім-то Шевченко не знає "справжньої мови". І Шевченко писав "по-московському", щоб "не казали москалі, що я їх языка не знаю" [Шевченко, 2003, т. 6, с. 22]. Справді, поет цими творами довів знання мови російської. Але феномен Шевченка полягав у тому, що він "волів залишатися в рідній стихії – українського слова" [Дзюба, 2005, с. 204], тому вирішив твердо "прать против рожна". "Шевченко, на відміну від М. Гоголя, не обирав своєю мову українську, вона була первісно йому суджена – етногенетикою, оточенням, природою душі, всією життєвою долею, і, що найголовніше, була адекватною його ментальності, художнім інтенціям" [Барабаш, 2011, с. 473]. Інша річ щоденник і повісті, які змушений був писати в умовах солдатчини російською під впливом таких обставин як заборона писати українською, російськомовне середовище, намагання друкуватися в російських журналах тощо.

Редактор-видавець львівського тижневика "Днівник руский" (1848, № 8) Іван Вагилевич у статті "Слово о Руси і єї становищі политическим" писав, що в Шевченкових творах "глубока знаємость сердца людського, лиричность і терпкая іронія, при умном володінню природженим языком соединяются в его творениях і складают чудесную гармонию". І далі пророчі слова: " О! ви що не вірите в самобитность языка, прочитайте творения Шевченки, і аж тогда повісте: ци язык руський не маєт будущего, ци народ руський не будет вольный і независимый?! Що повісте на тоє, коли малоросіяне, скинувши ярмо московское, упомянутя о своїх собратій?.." [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 196].

У 50–60-х рр. найактивнішим в оцінці Т. Шевченка з-поміж українських критиків був П. Куліш. У його епілозі "Об отношении малороссийской словесности к общерусской" до "Черной рады" ("Русская беседа", 1857, кн.7) про Т. Шевченка читаємо: "В языке малороссийском он образовал, или, лучше сказать, отыскал формы, которых до него никто и не предчувствовал... В его стихах язык наш сделал тот великий шаг, который делается только совокупными усилиями целого народа в течение долгого времени или волшебным могуществом

гения... Они, как песня, пронеслись из конца в конец по всей южной Руси..." [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 259]. Прочитуємо ще з Кулішевого "Предисловия издателя" (анонімна передмова до поеми "Наймичка" в "Записках о Южной Руси"): "Что касается до языка, то призываю в свидетели людей, изучавших народные украинские песни; здесь он блещет всею свежестью и горит всеми красками, какие только мы встречаем в наших лучших песнях, изображающих семейный быт, материнские чувства и умирительное благочестие народа" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 236]. У статті "Взгляд на малороссийскую словесность по случаю выхода в свет книги "Народні оповідання Марка Вовчка" ("Русский вестник", 1857, кн. 2), називаючи Шевченка першорядним поетом, Куліш зазначає, що "малороссийская словесность развилась до общеевропейского значения" (Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 295).

Початок 1860 р. був знаковим для Т. Шевченка: у друкарні П. Куліша поет випустив у світ нового "Кобзаря" (вийшло 17 поезій) і оприлюднив автобіографічний лист до редактора журналу "Народное чтение". Того ж 1860 р. за редакцією М. Гербеля вийшов друком "Кобзарь Т. Шевченка в переводе русских поэтов" у більш повному обсязі. Згадаймо ще книжечки-метелики – "Гамалія", "Тополя", "Тарасова ніч", "Катерина", "Наймичка", "Псалми Давидови". Окремі Шевченкові поезії друкувалися в "Хаті" (1860) і "Основі" (1861, № 1). Остання прижиттєва книжка поета – "Букварь южнорусский" (СПб, 1861), спеціально укладена як навчальний посібник для українських недільних шкіл.

Столична газета "Северная пчела" (1860, № 21. 21.01.) знову ж таки одна з перших повідомила: "Спешим уведомить наших читателей о выходе в свет стихотворений известного малороссийского поэта Т. Г. Шевченки под титулом "Кобзарь". Эта небольшая, но великолепно изданная книжка украсила бы каждую, самую богатую литературу: это истинно гениальные произведения даровитого художника Шевченко..." [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 385].

На Шевченків "Кобзар" 1860 р. відгукнулись доволі обширними рецензіями відразу ряд впливових столичних видань – "Санктпетербургские ведомости" (№ 37, 18.02; № 143, 01.07),

"Семейный круг" (№ 8, 25.02), "Современник" (т. 80, № 3), "Отечественные записки" (т. СХХХІХ, № 3), "Московский вестник" (№ 13, 01.04), "Русское слово" (№ 3–6), "Светоч" (кн. 3). Досить згадати деякі з них. У журналі "Отечественные записки" М. Костомаров відзначив, що Шевченків талант "настолько признан читающею публикою, и его произведения настолько общеизвестны", що він належить «к первоклассным поэтам славянского мира. Его место рядом с Мицкевичем и Пушкиным» [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 408]. Високу оцінку творам Шевченка, які ввійшли до "Кобзаря", дав Д. Мордовець у "Русском слове". Для нього поема "Катерина" – "в высшей степени художественное и грациозное произведение" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 485], а поема "Гайдамаки" "выше по идее и по цели", вона "составляет историческое явление в жизни украинского народа" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 494].

Наведемо промовисті висловлювання Куліша зі статті "Передне слово до громади (Погляд на українську словесність)" в альманасі "Хата" (1860): "Нема нам закону над його слово, тільки одна народна поезія для його і для всіх нас стоїть за віковичний взір, да й народної поезії ніхто не зачерпнув так зглибока, як Шевченко" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 397].

Появу нового видання "Кобзаря" 1860 р. щиро привітали також палкі прихильники Шевченкової поезії, відомі російські письменники і літературні критики М. Добролюбов і М. Чернишевський, М. Михайлов, О. Плещеев та ін. М. Добролюбов у анонімній рецензії на "Кобзар" 1860 р. у березневому "Современнику" (1860, т. LXXX) акцентував на органічному зв'язку Шевченкових творів з пісенною творчістю. Як тут не процитувати знамениті слова російського критика: "Он – поэт совершенно народный, такой, какого мы не можем указать у себя. [...] весь круг его дум и сочувствий находится в совершенном соответствии со смыслом и строем народной жизни. Он вышел из народа, жил с народом, и не только мыслью, но обстоятельствами жизни был с ним крепко и кровно связан" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 416]. Не менш розгорнуту статтю-рецензію на Шевченків "Кобзар" 1860 р. написав М. Михайлов у квітневому журналі "Русское слово" (1860, № 4), високо

оцінивши поезії "Думи мої, думи мої...", "Перебендя", "До Основ'яненка", "Гайдамаки", Гамалія", "Катерина", Наймичка". Поет-петрашевець О. Плещеев в "Заметках кое о чем" також схвально привітав вихід Шевченкового "Кобзаря": "Превосходные, в высшей степени поэтические и художественные создания Шевченки служат ясным опровержением господствовавшего в нашей литературе лет десять или двадцать тому, мнения, что малороссийский язык не способен к дальнейшему развитию". І далі: "Посмотрите, как этот язык, который считали провинциальным наречием, является выработанным под пером Шевченки" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 427]. У цих прекрасних словах – великий пієтет до нашого поета. О. Плещеев був у захваті від багатства художніх образів у творах Т. Шевченка, також перекладав Шевченкові поезії російською мовою. В обороні Т. Шевченка став і М. Чернишевський, який у рецензії на "Основу" (Современник, 1861, № 1) писав про світове значення української літератури після появи Шевченкових творів: "Имея теперь такого поэта, как Шевченко, малорусская литература также не нуждается ни в чьей благосклонности. Да и кроме Шевченка пишут теперь на малорусском языке люди, которые были бы не последними писателями в литературе и побогаче великорусской" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 577]. Високої думки про Шевченкові твори був і російський письменник і журналіст Л. Блюммер (псевдонім Крутойрченко). У бібліографічній замітці до "Северной пчелы" про "Кобзар" 1860 р. він писав: "Эта небольшая, но великолепно изданная книжка украсила бы каждую, самую богатую литературу", "это истинно гениальные произведения даровитого художника" [Тарас Шевченко в критиці, с. 385]. У "Семейном круге" той же автор додав: "перед его гениальностью все покорно склоняют свои головы"; "это самая видная, самая симпатичная личность Украины нашего времени [...], чтобы прочесть Шевченко в оригинале – стоит выучиться по-малороссийски" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 395–396].

Перші згадки й оцінка творчості Т. Шевченка з'явилися в 40–60-х рр. польською, чеською, словенською, а також

німецькою й французькою мовами. Усього кількох днів не дожив Т. Шевченко до виходу з друкарні А. Кіркора книжки "Тарас Шевченко. Студія Леонарда Совінського з додатком перекладу "Гайдамаків" (Вільно, 1861, польською мовою). "Pražské novinu", "Obrazy života" писали про Тараса Шевченка як про народного художника і поета, якого "досі на Русі ще не було". А чеський славіст Йозеф Первольф порівняв Шевченка з Кольцовим і Бернсом "як за силою поетичного чуття, глибоким сердечним розумінням народних потреб, горя і радощів, так і за невишуканим, прямим та ясним складом думок і мови" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 502]. Відомий історик російської літератури О. Пипін в "Листах про сучасну російську літературу" до чеського поета В. Ганки, оглядаючи українську літературу 30–40-х рр. XIX ст., на сторінках журналу "Časopis Českého Musea" (1859, № 27) називає Т. Шевченка найвизначнішим письменником, "людиною з народу", "обдарованим великим поетичним талантом" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 363]. Тим часом, в 1859 р., у лейпцигському виданні "Новые стихотворения Пушкина и Шавченки" вийшли першодруком політичні поезії Шевченка 40-х років (із рукописної збірки "Три літа") – "Кавказ", "Холодний яр", "Розрита могила", "І мертвим, і живим, і ненарожденним...", "Як умру, то поховайте...", "Гоголю" (дві останні під назвою "Думка").

Треба сказати, що до Шевченкових текстів зверталися й вихованці Університету св. Володимира, активні популяризатори Шевченкового слова. Так, К. Шейковський увів до свого словника "Опыт Южнорусского словаря" (1861, вип. 1) лексичний матеріал з "Кобзаря" і "Гайдамаків". Є. Моссаковский залишив рукопис незакінченого дослідження "Тарас Шевченко" (першопублікація 1963 р.), у якому наголосив на глибокій народності й фольклоризмі творчості поета.

Отже, прижиттєва критика про поетичні твори Т. Шевченка була суперечливою, коли йшлося про природність розвитку української мови та літератури. Про це український письменник і етнограф О. Афанасьєв-Чужбинський у відгуку на "Кобзарь Тараса Шевченка в переводе русских поэтов" в "Санкт-Петербургских ведомостях" (1860, № 279) писав, що на

Шевченка "нападали не за то, что создал, а зачем осмелился писать на "мужицком, провинциальном наречии, в котором обыкновенные русские слова произносятся несколько иначе" [Тарас Шевченко в критиці, 2013, с. 556–557]. І все ж більшість Шевченкових сучасників-критиків, високо оцінюючи його художній хист, зрештою визнали геніальність і національність його творів, підносили питання глибокої народності з поєднанням фольклорних мотивів як важливих компонентів Шевченкової поетичної мови. А як же так зване "наречие"? Цитуємо Т. Шевченка з його передмови до нездійсненого видання "Кобзаря": "А на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть про-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чиє краще, нехай судять люди" [Шевченко, 2003, т. 6, с. 208]. Епіграфом до передмови бере слова О. Грибоєдова: "Воскреснем ли когда от чужевластья мод? / Чтоб умный, добрый наш народ / Хотя по языку нас не считал за немцев" [Шевченко, 2003, т. 6, с. 207].

Відомий шевченкознавець О. Багрий через 85 років слушно зауважить, що з появою "Кобзаря" російська критика "встрепенулась", "вопрос о Шевченке для русской критики осложнялся тем, что нужно было не только определять степень творческой мощи нового поэта, но и выявлять отношение к литературному украинскому языку, так мощно заявившему право на свое независимое существование в маленьком по размеру "Кобзаре" [Багрий, 1925, с. 9]. Отже, поступово "Шевченкова творчість вписувалася у літературний контекст – український та світовий. і в такий спосіб вироблявся канон української літератури з визначенням місця в ньому Шевченка-поета" [Смілянська, 2019, с. 4]. З'явився національний поет, який засвідчив самотутність українського народу з його історією і мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Багрий А. В. Т. Г. Шевченко в русских переводах / А. В. Багрий. – Баку, 1925. – 98 с.

Барабаш Ю. Просторинь Шевченкового слова / Ю. Барабаш. – К., 2011 – 506 с.

Дзюба І. Тарас Шевченко / І. Дзюба. – К., 2005. – 702 с.

Смілянська В. До історії рецепції постаті й поезії Шевченка. Прижиттєва критика / Валерія Смілянська // З поля шевченкознавства : зб. наук. пр. / Валерія Смілянська. – К., 2019. – 399 с.

Тарас Шевченко в критиці / упоряд. О. Боронь, М. Назаренко ; за заг. ред. Г. Грабовича. – К., 2013. – Т. 1. – 802 с.

Шевченко Тарас. Повне збір. творів : у 12 т. / редкол. : М. Г. Жулинський (голова) та ін. – К., 2001–2014.

REFERENCES

Bahryi A. V. T. H. *Shevchenko v russkykh perevodakh*. [T. H. Shevchenko in Russian translatsiyns] – Baku, 1925. – 98 p. [in Russian].

Barabash Yu. *Prostorin Shevchenkovoho slova* [Spaces of Shevchenko's word]. – K., 2011 – 506 p. [in Ukrainian].

Dziuba I. *Taras Shevchenko* [Taras Shevchenko] – K., 2005. – 702 p. [in Ukrainian].

Smilianska V. *Do istorii retseptsii postati y poezii Shevchenka. Pryzhyttieva krytyka* [To the history of Reception of Arts of Shevchenko poetry. Lifetime critique] // Smilianska Valeriia. *Z polia shevchenkoznavstva* [From the Field of Shevchenko], K., 2019. – 399 p. [in Ukrainian].

Taras Shevchenko v krytytsi. Vol. 1. *Pryzhyttieva krytyka (1839–1861)*. Uporiad. O. Boron, M. Nazarenko. *Za zahalnoi redaktsii H. Hrabovych* [Taras Shevchenko in criticism. Lifetime critique]. K., 2013. – 802 p. [in Ukrainian].

Taras Shevchenko. *Povne zibrannia tvoriv u 12 tomakh*. Vol. 1. [Taras Shevchenko. Complete words]. – K., 2003. – 784 p. [in Ukrainian].

Taras Shevchenko. *Povne zibrannia tvoriv u 12 tomakh*. Vol. 5. [Taras Shevchenko. Complete words]. – K., 2003. – 496 p. [in Ukrainian].

Taras Shevchenko. *Povne zibrannia tvoriv u 12 tomakh*. Vol. 6. [Taras Shevchenko. Complete words]. – K., 2003. – 632 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.09.19

V. I. Hnatenko, Head of the Shevchenko Studies Laboratory,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
valentiskr@ukr.net

THE ROLE TARAS SHEVCHENKO IN EVALUATION IN OF HIS LIFETIME CRITICAL REVIEWS

No other book by Ukrainian author has ever compelled so much attention as "Kobzar" ("The Bard") by Taras Shevchenko. He was the national poet, who confirmed the identity of Ukrainian people, their history and language. Newspapers and magazines in St. Petersburg almost simultaneously announced literary works by Shevchenko. The majority of critics of the time acknowledged Shevchenko's talent and advised him to write his masterpieces in Russian and not in the so called "peasant colloquial speech of Little Russia". 1860 was marked by publishing the last "Kobzar" in his life in St. Petersburg. N. Kostomarov, N. Dobroliubov, D. Mordovtsev, M. Mykhailov, P. Kulish, L. Blummer, A. Plescheev were among those who highly valued the piece, emphasizing melodicism, poetry of the language, national colour

and the brilliance of its poems combined with profound national character and folk motives as indispensable parts of Shevchenko's poetic language.

Two volumes edition of "Taras Shevchenko in critics" by O. Boron and M. Nazarenko has appeared as one of the most notable accomplishments in Shevchenko studies (edited by Hrabovych). The first volume features comprehensive live edition of reviews of Shevchenko's poetry and paintings.

Keywords: Taras Shevchenko, "Kobzar", verse, language, criticism.

УДК 821.161.2-1.09Шевченко:821.161.2-94(477.46)

А. О. Гудима, канд. філол. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
hudyma_annia@ukr.net

ОБРАЗ ЧИГИРИНА В ПОЕЗІЯХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА В "ІСТОРІЇ РУСІВ"

Досліджено образ Чигирин, столиці Української Гетьманської держави, в поезіях Т. Шевченка та в "Історії Русів", з'ясовано значення цього образу в Шевченкових творах.

Ключові слова: поетичний образ-символ, топоніміка козацької України, авторська історіософія.

Образ Чигирин в поезії Т. Шевченка є надзвичайно вагомим, оскільки Чигирин, найбільш вживаний поетом топонім, згадується 23 рази на сторінках поеми "Гайдамаки", "Чигрине, Чигрине...", "Великий льох", "Хустина", "Княжна", "У неділеньку у святую..." та "Заступила чорна хмара...". Окрім того, друга збірка поета, видрукувана 1844 р., носить назву "Чигиринський Кобзар і Гайдамаки". 1845 р., у період квітня–жовтня, Т. Шевченко-художник намалював краєвиди "Чигиринський дівочий монастир" та "Чигрин з Суботівського шляху". Для багатьох шевченкознавців тема Чигирин і пов'язані з нею мотиви ставали предметом дослідження з огляду на їхнє прочитання поезії "Чигрине, Чигрине..." або дотично відповідно до аналізу вказаних Шевченкових поетичних та художніх творів, також у зв'язку з осмисленням Шевченкової історіософії [Барабаш, 2011], [Білецький, 1952] чи Шевченкового бачення історії України [Шевчук, 2001]. Місце